

HVOR BOR LYKKEN I DAG?

I det seneste tiår har oplevelsesøkonomien vundet betydeligt indpas på bygningsarvsområdet. Tydeligst er det sket med det internationalt udbredte koncept om, at bygningsarv i form af historiske bygninger og byrum, og i form af tilknyttede fortællinger og erindringer, udgør et aktiv, som byer og regioner med fordel kan tilgodese i byfornyelsesprocesser og endda gøre til skabelon for fremtidige byplanlægnings- og profilerings tiltag.

I sin 100-årige historie som fagpraksis har bygningsbevaring i reglen formet sig som en reaktiv praksis, hvis formål har været at dokumentere historiske og bygningshistoriske forhold (Kiesow 57; Post 16-20). Konceptet om bygningsarv som et byfornyelsesaktiv varsler flere nybrud i forhold hertil. Med konceptet bliver bevaringsdisciplinen i højere grad en proaktivt agerende, kommercielt orienteret disciplin, der via bygningsarven søger at gribe ind i byplanlægningen, og samtidig tilpasser bevaringen de oplevelsesøkonomiske diskurser, som i dag præger hele kunst- og kulturområdet. Når bygningsarv kaldes et aktiv, er tanken ikke kun, at historiske bygninger ved deres materielle, æstetiske, historiske, funktionelle og/eller sociokulturelle egenskaber kan bidrage til at skabe mangfoldige byrum og byer, der afspejler tidens gang og honorerer de plurale identifikations- og udfoldelsesbehov, der hersker i moderne samfund. Tanken er samtidig, at bygningsarv ud-

gør en oplevelsesøkonomisk ressource, som skal omsættes til hård valuta: Ved at gøre bygningsarven til model for byplanlægningen, og i samme nu udbrede de gode fortællinger, den måtte rumme, kan byer og regioner øge deres attraktivitet og dermed bane vej for økonomisk og demografisk vækst (Andersen 13-15, 41; Dansk Bygningsarv A/S 8; Kulturministeriet & Kulturstyrelsen 52-55; Rahbæk 2-3).

For en umiddelbar betragtning markerer konceptet en glædelig udvikling. Ikke blot fordi bevaringen hermed står mindre trængt i byudviklingen end hidtil, men også fordi det har ført til en mere inkluderende bevaring. Hvor bygningsplejen¹ tidligere har prioriteret det ekstraordinære og skønne, er det nu hele bygningsarven, der ses som et muligt aktiv (Huse 16, 97-99, 102; Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz 67, 107, 111). I dansk sammenhæng, hvor konceptet nyder særlig popularitet, hedder det således gerne, at alle byer har bygningsarv at vise frem og brande sig ved, idet det folk i dag efterspørger, er det autentiske og unikke, snarere end blot skønne (Andersen 15; Dansk Bygningsarv A/S 5; Historiens Hus 2).

Om konceptet vitterlig betegner en glædelig udvikling, skal dog endnu efterprøves. Trods dets popularitet har det ikke været genstand for egentlig udredning, hverken fra humanfagligt hold eller anden side. I dansk kontekst har de hidtidige tekster herom haft karakter af anbefalinger, skrevet af konsulentfirmaer på vegne af myndigheder med oplevelsesøkonomi som politisk satsningsområde.

Skal konceptet udredes, kalder især to forhold på opmærksomhed. Som det første det forhold, at bygningsarv ikke kun består af materielt, men også immaterielt stof i form af idéer, fortællinger og erindringer af og for mennesker. Hvad sker med disse lag, når den oplevelsesøkonomiske diskurs tilføjes? Er betydningsudvidelsen uskyldig eller mere graverende? Som det andet kalder det forhold på opmærksomhed, at bygningsarv udgør et relationelt fænomen, og ofte endda et intimt et af slagsen, idet arvestykkerne i reglen danner hjem eller hjemsted for mennesker.² Det

-
- 1 Bygningspleje refererer til den offentlige instans, der varetager bygningsarven, samt til selve det at bevare og pleje fortidens bygninger.
  - 2 Boligforsker Mark Vacher har formuleret forholdet således: "Et hus er en genstand. Men et hjem er en tilstand – en relation, et forhold, en forbindelse mellem et menneske og en genstand." (Center for Boligforskning)

antages, at lokale beboere føler glæde og stolthed, når bygninger, byrum og byer opnår status af kulturarv (Andersen 8, 32). Men vil det også gælde, når oplevelsesøkonomien flytter ind? Hvad kunne følgerne heraf være for de forestillinger om hjem og hjemlighed, der knytter sig til bygninger, byrum og byer, og måske vigtigere: Hvad kunne følgerne være for de idéer om lykke, som hjemmet og det hjemlige længe har huset og ofte også været skabt i henhold til? Bliver disse idéer udfordret eller helt erstattet, og hvis ja, med hvilket nyt indhold?

Via et casestudie af det fra 2006 til 2007 afholdte kulturarvsprojekt for den helhedsplanlagte, funktionalistiske bydel i Hvidovre, Avedøre Stationsby (tegnet af Skaarup & Jespersen, opført 1972-1981), vil artiklen søge at indkredse de første svar på disse spørgsmål.³ Selvom materialet er snævert, skønnes det valgte projekt at egne sig godt som case, idet Avedøre Stationsby som alment boligområde danner hjem og hjemsted for flere tusinde mennesker og samtidig – som det gælder for velfærdsstatens funktionalistiske bygningsarv generelt – er skabt ud fra en stærk lykkediskurs.⁴

Artiklen indledes med en opridsning af de generelle bånd i form af vaner og forestillinger, der består mellem arkitektur, hjem og lykke, og en kort overvejelse af den øgede vigtighed, hjemmet har fået i og med globaliseringen. Herpå følger belysninger af førkrigstidens og efterkrigstidens funktionalisme og dertilhørende lykkefortællinger, inden det kommer til diskussionen af kulturarvsprojektet for Avedøre Stationsby. Her vil der blive lagt vægt på oplevelsesøkonomien som diskursivt lag. Det vil blive overvejet, hvad oplevelsesøkonomien er for en fortælling og hvilken indflydelse den kunne have på bevaringsgenstanden. Men andre aspekter af projektet vil også blive belyst med henblik på at overveje dets potentialer og farer samt udpensle mulige lærer heraf.

-
- 3 Kulturarvsprojektet, som fik titlen "Kulturarv 2650", gjaldt fem områder i Hvidovre. Hvidovre kommune formulerede projektet som led i en ansøgning til Kulturstyrelsen og Realdania om at blive udnævnt til kulturarvskommune i perioden 2006-2007. Ud af en pulje på 54 blev Hvidovre, Haderslev, Hjørring og Aalborg udnævnt til kulturarvskommuner (Hvidovre Kommune 3).
  - 4 Stationsbyen omfatter 70 hektar og rummer etageboligbebyggelse samt butikker, institutioner, skole, gymnasium og kirke. Bydelen har lidt over 2.500 almene boliger og cirka 5.000 indbyggere (Hvidovre Kommune 33).

ARKITEKTUR, HJEM, LYKKE

Mellem arkitektur og den flagrende, men fortsat aktuelle idé om lykke har der længe hersket tætte bånd. Ikke alene fordi det at have et hjem, hvor den enkelte kan være sig selv, betragtes som en grundforudsætning for en lykkelig tilværelse, men også fordi hjemkomst og hjem i daglig tale og fortællinger tit tjener som metaforer for lykketilstanden og det lykkelige menneske. Hjemkomsten, det at vende eller finde hjem efter at have gennemgået større eller mindre strabadser af mere eller mindre frivillig karakter, og den ro, kontemplation og selvindsigt, der antages at måtte følge, udgør hovedopskriften på *The Happy End* i film- og fortællekunsten. Hjemkomsten er en veletableret, universel metafor for det at blive sig selv eller blive et helt menneske, ligesom hjemmet er en veletableret metafor for det lykkelige, tilfredsstillede menneske, der har hjemme i sig selv. Den vundne lykke, som i mange fortællinger kommer af at blive et helt menneske oven på et bestemt udviklingsforløb, beror ganske vist på, at hjemmet har været forladt til fordel for verden udenfor med dens lærerige tildragelser, men det er stadig hjemkomsten og hjemmet, som danner lykkens stund og sted, når noget er bragt i hus. Hjemmet er i den forstand endemål for megen af vor stræben – også selvom udlængslen hurtigt kan melde sig igen. Hjemmet er det sted, hvor vi forventer og ser frem til at høste anstrengelsernes frugter i form af tid, hvile, tilfredshed, sikkerhed og frihed (Vacher 30-31). Populariteten af magasiner som *Bo Bedre* eller det årlige *IKEA-katalog* illustrerer dette. Her gælder læselysten de velindrettede hjem og de lykkelige, komfortable, mulighedsrige liv, de stiller i udsigt.

I sociologien har det ganske vist længe været hævdet, at hjemmet med globaliseringen var ved at miste sin vigtighed, men ifølge boligforsker Mette Mechlenborg er det det modsatte, der er sandt. Den øgede mobilitet i globaliseringens tidsalder og det medfølgende tab af hjemlig forankring har skabt en modreaktion, så hjemmet nu dyrkes som aldrig før (Mechlenborg, "Hjem kære hjem" 1). I en senere artikel har hun rettet tesen yderligere til i hjemmets favør og anført, at "globaliseringen som sociologi i virkeligheden kun kan appliceres på en lille procentdel af den moderne verden" og at det stadig er "det lokale liv, den daglige trummerum, hjemmet og de nære relationer, der optager majoriteten af mennesker verden over". Med

udgangspunkt i John Tomlinson plæderer hun derfor for, at globaliseringen skal ses "som en proces, der er underlagt hjemmet, og ikke omvendt", og som især er trængt ind i menneskers bevidsthed som følge af medieeksponering, dvs. som fortælling eller diskurs, snarere end som følge af faktisk mobilitet. Alligevel fastholder Mechlenborg, at globaliseringen, hvad enten den er medieret eller beror på faktisk mobilitet, udfordrer hjemmet som forankringspunkt, og konkluderer på denne baggrund, at den øgede interesse for hjemmet afspejler et legitimt og også progressivt forsøg på at skabe et tilhørssted i en kontekst af voksende forandring. (Mechlenborg, "Hjemme i globaliseringen" 80-81).

LYKKEFORTÆLLINGEN I DET 20. ÅRHUNDREDES TIDLIGE FUNKTIONALISME

Som det gælder for fortællekunsten, står idéen om hjemmet som lykkens sted også centralt i arkitekturen. Sådan har det været siden borgerskabets opkomst og den begyndende sekularisering af samfundslivet i 1700-tallet (*ibid.*), men det er først med den funktionalistiske arkitektur med dens fokus på at lade alle, og især den hidtil oversete jævne befolkning, få del i det gode liv, at lykke er blevet et hovedanliggende i arkitekturen.

I udlandet blev funktionalismen ved dens opkomst i mellemkrigstiden bl.a. promoveret af den fransk-schweiziske arkitekt Le Corbusier og den tyske Bauhaus-bevægelse, mens det i Danmark især skete ved arkitekterne bag tidsskriftet *Kritisk Revy*, Poul Henningsen, Edvard Heiberg og Thorkild Henningsen med flere. Som de udenlandske åndsfæller betragtede folkene bag *Kritisk Revy* bolignøden som tidens største udfordring, og som det gjaldt i udlandet hed løsningen i dansk sammenhæng "Lys, Luft og bekvemme Boliger med Haver for en overkommelig Sum" (Heiberg 34). Bolignøden var dog ikke eneste emne, der optog skribenterne. Det samme gjorde arkitekturens videre reformpotentialer. Hovedanliggendet var kulturfremskridtet⁵, der blev defineret ved individets frigørelse, medmenneskelighedens udvik-

---

5 Dette fik endda ofte skribenterne til at kritisere de store udenlandske funktionalister, hvis bygninger blev beskyldt for ikke at "indeholde en ideel Stræben udover Tiden" (Henningsen, "Til de triste" 6).

ling og udviskningen af "alle ydre Tegn paa Klasseforskellene" (Henningsen, "Særpræg og Samkvem" 68), og her havde arkitektur en særlig rolle at spille. Ifølge Heiberg dannede hjemmet således "en opdragende Kulturfaktor af højeste Rang". Ved at skabe hjem, som ville danne "en Enhed" og rumme "klare og logiske" ting, ville en "mere nøgtern og mere usnobbet Tid" med "mere helstøbte Mennesker" vinde frem (Heiberg 32-34).

At det enkle, veldesignede, typificerede boligdesign ville falde i god jord i den arbejderklasse, *Kritisk Revy* skrev på vegne af, herskede der ingen tvivl om blandt skribenterne. Men ambitionen blev gjort til skamme. I Danmark blev de funktionalistiske boliger ofte så dyre, at arbejderfamilier ikke havde råd til at bo i dem. Derudover brød den arbejdende klasse sig ikke synderligt om stilen. Som historiker Jan Dahl har skrevet, savnede den lille gruppe arbejdere, der endte med at bosætte sig i de funktionelle ejendomme, hyggen og stukken fra brokvarterernes lejekaserner (Dahl 26-27). Alligevel står ismen og dens produkter i dag som noget af det ypperste i arkitekturhistorien. En grund hertil er de realiserede bygningers æstetiske og formmæssige kvaliteter og den lyst til at eksperimentere med design og materialer, de vidner om (Kirkeby 6-9). Men en mindst lige så vigtig grund er idéerne og fortællingerne bag, desuagtet at idéerne ikke gik op. Som det første er det her værd at nævne den ukuelige tro på menneskelig rationalitet som middel og mål. Tanken var, at det gode, lykkelige liv kunne defineres, arrangeres og realiseres med enkle rationelle midler. F.eks. ved at erkende menneskets basisbehov og stille disse på den mest optimale måde arkitektonisk og funktionelt, som det var målet med 'Boligen for et eksistensminimum', der udgjorde hovedtemaet på den anden CIAM-kongres, afholdt i 1929. I den forstand, og det er sikkert en vigtig grund til den blivende fascinationskraft, bygger den tidlige funktionalisme ikke kun på en optimistisk idé om, at mennesket kan få stillet sine behov på en overkommelig måde, og at samfundet har midlerne til det, men også slet og ret på idéen om, at mennesket *kan* blive helt og lykkeligt, og *vil* blive det i kraft af bl.a. funktionalismens arkitekturprogrammer. For den tidlige funktionalismes aktører var mennesket ikke et ustilleligt, forbrugshungrende væsen på jagt efter stadig flere ejendele og statussymboler i konkurrence med naboen, men et væsen, der ved at få stillet sine basisbehov ville være frigjort fra sådanne drifter.

Det andet, der er værd at nævne i relation til den tidlige funktionalismes fortællinger og idéer, er den skarpe funktionsopdeling i byplanlægningen. Selvom byplanlæggere i dag er enige om, at adskillelsen af bolig, arbejde og indkøb har en ødelæggende effekt på bylivet og menneskets sociale udfoldelsesmuligheder, fascinerer den konsekvente funktionsopdeling fortsat, ikke mindst ved den heri indeholdte idé om, at arbejde og bolig udgør to separate sfærer, og at hjemmet følgelig danner et rekreationens og frihedens helle, som ikke er spundet ind i arbejdslivets rutiner og logikker. Det er ganske vist muligt at hævde, at den tidlige funktionalisme ved funktionsadskillelsen og ved det ornamentløse, typificerede facadedesign og den bevægelsesoptimerede boligudformning byggede på eller fremmede et teknokratisk syn på mennesket. Men det lader sig kun gøre, hvis bestræbelsen på at opnå de højest mulige bo- og levestandarder i byggeriet lades ude af betragtning sammen med de helt centrale tanker hos f.eks. Poul Henningsen om frihed og kritisk individuel stillingtagen som fremmeste samfundsmål. I et kriseramt Europa måtte det tilstrækkelige nødvendigvis defineres på nøjsom vis, men idealet var et samfund, hvor alle ville få lige del i overfloden og hvor især sindet ville blive frit (Kirkeby 9).⁶

LYKKEFORTÆLLINGEN I EFTERKRIGSTIDENS FUNKTIONALISME

Havde de tidlige funktionalister bygget mere, end de gjorde i mellemkrigstiden, og skabt de typificerede boligområder, som flere dengang havde på tegnebrættet, ville eftertidens dom næppe have været så positiv, som tilfældet er. Imidlertid kom udbredelsen af funktionalismen med dens idé om gode boliger til alle først op i omdrejninger i efterkrigstiden, og især i 1960'erne og starten af 1970'erne, hvor såkaldte "velfærdsbyer" i form af totalplanlagte boligområder som Avedøre Stationsby blev opført uden for storbyerne. På det tidspunkt var meget af det arkitekturstjerne tankegods

---

6 Poul Henningsen var selv opmærksom på den mulige fare herfor. Således står også vi, skrev han i 1928, "i Fare for at gøre Samfundet til det levende Væsen, hvorfor vi træller. [...] Mennesket skal vende tilbage til Jorden, til Hjemmet, til Kærligheden. Selv et Samfund dør i Længden af Hermetik, men naar Nøden tvinger, kan det en Tid leve paa det." (Henningsen, "Verdensproblemet Menneskets Bolig" 25-26).

i funktionalismen blevet realiseret. Velfærdssamfundet med dets høje, mere egalitære levestandarder var en realitet, ligesom den efterstræbte kulturelle frigørelse i mangt og meget var slået igennem, uden at det dog var kommet til det klasseløse samfund af frie oplyste individer, skribenterne på *Kritisk Revy* havde drømt om.

Imidlertid var velfærdssamfundet også blevet et komplekst og dyrt maskineri, og ad den vej kom det gradvist til det mere teknokratiske syn på arkitektur og menneske, som allerede havde været til stede hos flere af den tidlige funktionalismes aktører. Poul Bæk Pedersen har således anført, at udviklingen af efterkrigstidens velfærdsbyer knytter an til:

en opfattelse af mennesket som et aktivt tandhjul i velfærdssamfundet, hvor den menneskelige arbejdskraft indgår som en dyr og vigtig produktionsfaktor, og menneskets hele liv og også psykiske velbefindende og trivsel er afgørende for et positivt resultat" (Bæk Pedersen 69).

Sammenlignes dette samfunds- og menneskesyn med synet herpå i den tidlige funktionalisme, kom det altså til en ombytning af mål og middel i efterkrigstidens funktionalisme. Det overordnede mål var nu velfærdssamfundet selv, mens mennesket i stigende grad blev set som middel hertil.

At velfærdssamfundet blev altoverskyggende mål, havde dog til følge, at idéen om en god bolig til alle nu blev forfulgt fra alle ledder og kanter. Aldrig før eller siden i dansk historie er så mange nye boligområder skudt op på så kort tid. Alligevel var det langt fra en succeshistorie. De industrielt producerede, snorlige, funktionsopdelte boligområder og bydele, der f.eks. opstod uden for København, Aarhus og Odense fik tidligt ry for at være kolde, triste, identitetsløse og tit også af dårlig materiel beskaffenhed. Bestræbelsen havde været at give alle et hjem og en hjemby, men den manglende skalamæssige intimitet og æstetiske mangfoldighed i byggeriet og fraværet af lokalhistorie gjorde det vanskeligt at skabe et hjem i de nye boligområder og bydele. Samtidig havde kvantitet afløst kvalitet. Meget af den eksperimenterlyst, der havde kendetegnet funktionalismen i 1920' og 30'erne, hvor den blev praktiseret i det små, var gået tabt ved overgangen til storskala-bebyggelserne. Dertil blev boligerne som følge af rentehop og stigende lønninger i byggebranchen langt dyrere at opføre end forventet, hvilket førte til relativt høje huslejer og svigtende efterspørgsel.

For at råde bod på dette blev en stor andel overdraget kommunerne som anvisningsboliger til socialt udsatte, hvilket blot forværrede områdernes dårlige ry yderligere og bidrog til den ghettoisering, der ramte mange af dem i 1980'erne og 90'erne, og stadig udgør en udfordring i dag (Larsen og Larsen 10, 78, 102-104, 119-120).

Alligevel, og det er det centrale her, byggede også efterkrigstidens funktionalisme på en idé om mennesket som noget mere end blot produktivkraft og om hjemmet som et menneskeligt helle, der ikke er indspundet i arbejdslivets rutiner og logikker. Som det fremgår af Bæk Pedersens citat ovenfor, skulle mennesket have et hjem at være i fred i og lade op i. Idéen om menneskelig frihed og lykke var barberet en del ned sammenlignet med idéen i den tidlige funktionalisme. Formålet med hjemmet var nu det erhvervsmæssigt optimalt fungerende menneske og ikke det frie, oplyste menneske. Men hjemmet som privatsfærens helle var intakt.

Det samme var lighedsidealet. Selvom de helhedsplanlagte boliger blev overhalet inden af parcelhuset, som stadig flere fik råd til fra 1960'erne og frem, og derudover blev så dyre, at deres attraktionsværdi var til at overse for både middel- og lavere middelklasse, var idéen fortsat at sørge for en god, betalelig bolig til alle. Ad den vej ville kræfterne bag velfærdsbyerne skabe et mere egalitært samfund, hvor alle ville føle sig inkluderet og ikke forfordelt, og hvor det at have et hjem på intet tidspunkt ville blive en økonomisk belastning. Boligmassen i det ganske land skulle være ens med hensyn til prisleje og basale fornødenheder og bekvemmeligheder. Alle boliger skulle have en vis størrelse og ud over stue, køkken og badeværelse tælle ét værelse pr. beboer. Samtidig skulle der være grønne områder nær ved samt basale servicefunktioner som offentlig transport, butikker, daginstitutioner, skoler, lægehuse, biblioteker, sportsfaciliteter og kulturhuse. Det politiske mål var med andre ord at generere en følelse hos beboerne af, at 'der er (stort set) lige så godt her i mit hjem og kvarter som alle andre steder i Danmark', og omvendt: 'alle andre hjem og kvarterer i Danmark er (stort set) lige så gode som mit hjem og kvarter'. Præmissen herfor var, at hvert menneske bidrog til velfærdssamfundet ved at gå på arbejde otte timer dagligt. Men at dette regnestykke ville gå op, herom herskede der ingen tvivl. Passede den enkelte sit arbejde otte timer dagligt, behøvede han eller hun ikke spekulere over den private økonomi eller

samfundets finansielle situation, og heller ikke at frygte for hus og hjem. Sammenfattende kan det derved siges, at efterkrigstidens funktionalisme er funderet i en overskuelig velfærdskontrakt, der giver den enkelte sikkerhed og frihed, uden dog at tælle større lykkevisioner eller anvise vejen hertil, ligesom den er bundet op på et narrativ om en på alle områder tilfredsstillende fremtid for alle, hvor ingen behøver at skue med misundelse på naboen på den anden side af hegnet eller på nabobyen på den anden side af S-togbanen (Dansk Bygningsarv 24-31).

VELFÆRDSSAMFUNDET OG AVEDØRE STATIONSBY SOM HISTORISK ARVEGODS

Hvor sympatisk denne velfærdskontrakt og -fortælling end må siges at være, er den og velfærdssamfundet nu ved at være fortid. I hvert fald ifølge publikationen bag kulturarvsprojektet "Kulturarv 2650", *På sporet af forstadens velfærdsdrømme – Kulturarvskommune Hvidovre*, hvor det siges, at "velfærdsstaten og klassesamfundet er ved at blive historie." (Hvidovre Kommune 3). At dette er ved at ske, udgør incitamentet for kulturarvsprojektet, som på grundlag af Avedøre Stationsby og fire andre områder, herunder Avedøresletten og det enorme industriområde, Avedøre Holme, vil tage fat om forstadens og velfærdssamfundets udviklingshistorie i det 20. århundrede.⁷ Af de valgte områder fremstår især Avedøre Stationsby som interessant i denne sammenhæng. Ikke kun fordi bydelen længe har haft et skidt ry som ghettoområde og endnu døjer med "stigmatisering, monofunktionalitet og oplevelse af anonymisering", men også fordi funktionalismens lykkebegreb står centralt i bydelens historie (Hvidovre Kommune 28).

Ambitionen for bydelen har været at starte "en positiv fortælling, som kan give større glæde ved at bo i bebyggelsen og en større ekstern anerkendelse af, at Avedøre Stationsby er et godt sted at bo". Formålet hermed har været at øge livskvaliteten for nuværende beboere, men indsatsen gælder også fremtiden, hvor lavkonjunkturer kan "trække området ned, hvis det ikke gøres mere modstandsdygtigt" (Hvidovre Kommune 30). Livskvalite-

---

7 De to resterende områder er Risbjergkvarteret, et parcelhuskvarter fra 1920'erne, og Bredalsparken, et almennyttigt blokbebyggelseskvarter fra 1950'erne.

ten skal altså øges og niveauet herfor fremtidssikres bedre, så stationsbyen nu som fremover vil blive anskuet som et attraktivt sted at bo. Dette matcher kulturarvsprojektets samlede mål om at tiltrække borgere, erhvervsliv og turister til Hvidovre – et mål, som blev opridset i *Hvidovre Avis* i 2008:

Således vil kulturarven blive anvendt som strategisk redskab med en nyfortolkning af, at kulturarv ikke kun har en bevarende funktion. Kulturarven styrker den lokale identitet, og en undersøgelse Fonden Realdania og Kulturarvsstyrelsen foretog i 2005 viste også, at den påvirker folks valg af bopæl. Tanken er, at kulturarven som identitetsskabende faktor udgør en betydning for borgere, for erhvervsliv og for turister, der fascineres af forstadens historie. (Sverrild)

Skal en positiv fortælling for bydelen indledes, må den drøm, den bygger på, dog opdateres, hedder det videre i *På sporet af forstadens velfærdsdrømme*. Drømmen beskrives således:

Avedøre Stationsby bærer fortællingen om 1960ernes og 1970ernes store modernistiske planbyggerier, der havde som mål og formåede at løse tidens bolignød. Det er den socialdemokratiske idé om gode boliger til alle, og om lige gode boliger til alle – lighed gennem arkitektur og byplanlægning. Det er en fortælling om en ideologi, hvor man ville dele kagen ligeligt. (Hvidovre Kommune 27)

Når drømmen skal opdateres, skyldes det, at bydelen med den "manifeste kommunikation af lighedsidealet har svært ved at leve op til nutidens individualisering" (Hvidovre Kommune 30). Én idé til, hvordan opdateringen kunne indledes, består i at lave en boligudstilling, hvor én lejlighed afspejler "den måde, hvorpå lejlighederne typisk var indrettet i stationsbyens spæde år", mens de øvrige lejligheder, der skal formidle, "hvordan man kan leve et godt liv i Avedøre Stationsbyen i dag til priser, der matcher tidens vision om billige boliger, der kan fastholde politibetjente, skolelærere, sygeplejersker og øvrige keyworkers tæt på storbyen", indrettes af "møbelfirmaer og/eller design- og arkitektstuderende". En anden idé består i at skabe et mere mangfoldigt og kvarterdifferentieret udbud af butikker, caféer m.m., så beboernes mulighed for at udtrykke identitet og præferencer via forbrug vil blive øget, samt i at give større rum til livsstilsmæssig forskellighed ved dels at gøre bedre opmærksom på mulighederne for at forandre og forbedre boligerne indvendigt, dels at undersøge, hvilke aktivitetsmuligheder beboerne savner i området (Hvidovre Kommune 31-33).

EN UDFORDRING AF LIGHEDSIDEALET I FUNKTIONALISMENS ÅND

Citatet ovenfor gør det evident, at kulturarvsprojektet udfordrer det lighedsideal, der ovenfor er blevet udpeget som et centralt narrativt lag i funktionalismen. Umiddelbart synes det at ske på tilforladelig vis. Ikke mindst fordi præmissen for projektet, at det gode liv skal ske "til priser, der stemmer overens med tidens vision om billige boliger" (Hvidovre Kommune 31), fint matcher den oprindelige økonomiske vision for bydelen. Der er ingen plan om at omdanne bydelens lejemål til ejerboliger, ligesom huslejestigninger ikke nævnes. Med sit fokus på generel vækst har kulturarvsprojektet nok sigtet mod at opretholde og om muligt øge datidens høje huspriser og friværdier i Hvidovre.⁸ Men for Avedøre Stationsby formuleres dette mål ikke. Dertil kommer, at det er muligt at se den funktionelle og æstetiske udfordring af lighedsidealet som værende helt i funktionalismens ånd. Allerede Poul Henningsen havde i 1960'erne kritiseret den anonymisering og monotoni, som de nye helhedsplanlagte områder var kendetegnet ved, og efterlyst et mere uensartet, fantasifyldt byggeri. I Jan Dahls ord havde PH og de andre skribenter på *Kritisk Revy* oprindeligt ment, at hjemmet ikke måtte "ligne en marskandiserbutik". Men nu hed det pludselig hos PH, at han ville se det som en fordel, at "det kom til at ligne en kolonihave eller en skrammellegeplads" (Dahl 28).

Hertil kommer det akutte og legitime menneskelige behov, som Mechlenborg har beskæftiget sig med, for via en dyrkelse af hjemmet at finde identitet og forankring i en kontekst af stigende forandring. Set i lyset af, at mennesker generelt og nu måske mere end tidligere føler behov for at kunne udtrykke sig i og have indflydelse på hjem og hjemegn, synes den æstetiske og funktionelle udfordring af lighedsidealet at være et absolut meningsfuldt tiltag, der endda kunne være vejvisende for fremtidige almene boligprojekter, hvis det i dansk sammenhæng skulle komme til sådanne.

---

8 Dette bekræftede Poul Sværrild, der har stået bag ansøgningen og ledet kulturarvsprojektet, i en samtale, jeg førte med ham på Forstadsmuseet i marts 2013.

FRA INKLUSIVITET TIL EKSKLUSIVITET
– OPLEVELSESØKONOMIEN SOM DISKURSIVT LAG

Imidlertid udfordres lighedsidealet og den hermed forbundne lykkefortælling ikke kun på denne ene vis. Det bliver klart, når det andet middel til at styrke stationsbyen mod fremtidig lavkonjunktur, idéen om at bruge drømmen bag bydelen som salgsmiddel, anskues nærmere. Ifølge denne idé skal den inklusive drøm om en lige god bolig til alle være det særlige eller endda eksklusive kendetegn, bydelen fremover kendes ved. Fortællingen om en lige bolig til alle i en bydel, der er lige så god som andre bydele, skal være en oplevelsesøkonomisk iklædning, hvis funktion i sidste ende skal bestå i at signalisere det modsatte, nemlig at det at have en bolig i Avedøre Stationsby er noget særligt attraktivt og eksklusivt.

Der sker altså en udviskning eller endda annullering af fortællingen om den lige gode bolig til alle, når den gøres til et oplevelsesøkonomisk vækstredskab. Hertil kommer, at det er muligt at argumentere for, at appliceringen af oplevelsesøkonomien, udover at bevirke en udviskning af drømmen bag stationsbyen, føjer en fortælling hertil. Dette er slet og ret den oplevelsesøkonomiske fortælling, eller om man vil: den neoliberalistiske fortælling om nødvendig konkurrence og mulige vækstlag, som ligger til grund for oplevelsesøkonomien. Det skal påpeges, at denne fortælling ikke kommer konkret til udtryk i kulturarvsprojektet for bydelen, men snarere lægger sig som en mulig ny forståelsesramme omkring bevaringsgenstanden. Alligevel synes det vigtigt at overveje denne fortælling nærmere. Ikke mindst fordi der er tale om en problematik, der nok træder særligt klart frem, når genstanden er velfærdsstatens bygningsarv, men som jævnfør oplevelsesøkonomiens aktuelle popularitet i dansk bevaringssammenhæng ikke begrænser sig hertil. Det giver derfor god mening med udgangspunkt i Avedøre Stationsby at overveje, hvad der sker med idéen om hjemmet som alment lykkegode, når oplevelsesøkonomien kobles på.

Som begreb og fænomen er neoliberalismen samlehat for en større skare af mere eller mindre overensstemmende ideologier og politikker, men skal ismen som økonomisk-politisk doktrin sammenfattes i et ord, kunne det være knaphed. Den politiske neoliberalismes dogme om skarp innovation og ubønhørlig konkurrence og den medfølgende præmis om at alt, også kulturliv og bygningsarv, skal bidrage til vækst og øget konkur-

recestyrke, bygger ikke kun på en idé om oversete vækstlommer, men i lige så høj grad på en forestilling om knaphed i verden. Derved står den i skarp kontrast til drømmen bag Avedøre Stationsby om lige gode boliger til alle. For hvor det i funktionalismen hed, at overflod og lykke nok skulle komme og komme alle ligeligt til gode, hedder det gerne i den neoliberalistiske fortælling, at overflod og lykke ikke er for alle og derfor er noget, den enkelte skal kæmpe for i evig konkurrence med andre. Dertil kommer, at lykkebegrebet alene er funderet i økonomi og materielle værdier, i udsigten til personlige gevinster. Dette kontrasterer på lignende vis med lykkebegrebet i efterkrigstidens funktionalisme, hvor lykken lå i visheden om kollektiv velfærd og i endnu højere grad med begrebet i den tidlige funktionalisme, hvor lykken lå i den oplyste frigjorthed fra det økonomiske og materielle. I den forstand kan oplevelsesøkonomiens applicering på bygningsarven ses som et tiltag, der på bekostning af velfærdssamfundets drøm om det gode, almennyttige hjem til alle er med til at fremme en idé om hjemmet som et besiddelsesobjekt, der kan give status og/eller øget kapital, men også tabes. Det er en uroskabende fortælling, der i en tid, hvor boligmarkedet er kendetegnet ved store uligheder og lukkede ventelister, lover held og lykke til den ene, og uheld og ulykke til den anden. Hvilke følger dette vil få, er svært at spå om. Skulle efterspørgslen på boliger i Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre vokse, hvilket fra begyndelsen har været en hovedbevæggrund for kulturarvsprojektet, er det sandsynligt, at det vil komme til huslejestigninger og øget frygt i de mere trængte beboerlag for ikke at kunne blive boende i bydelen. Men også i de mindre trængte beboerlag kunne fortællingen om knaphed og nødvendig konkurrence tænkes at sætte sig som et dystert mulighedsperspektiv på den private boligsituation, hvorved hjemmet som et eftertragtet alment forankringspunkt, jævnfør Mechlenborg, rykker endnu længere bort.

At oplevelsesøkonomien, og med den, den neoliberale fortælling, er i fremmarch og endda appliceres på velfærdssamfundets bygningsarv, bekræfter i den henseende På *sporet af forstadens velfærdsdrømme* i, at velfærdssamfundet er ved at være historie. Blot er det værd at huske, at det ikke sker af sig selv, men som følge af dels politiske beslutninger, dels fastholdelsen og udbredelsen af den neoliberalistiske fortælling om, at der ikke er nok til alle, om det så gælder mennesker eller byer. Nu kan det

med god ret hævdes, at den neoliberalistiske fortælling har så meget vind i sejlene i disse år, at det lige meget hvad vil komme til en invadering af de resterende frirum i tilværelsen, hvor den økonomiske tænkning endnu ikke er slået igennem. Men det synes alligevel problematisk, at Kulturstyrelsen, hvis lovfæstede opgave består i at værne om bygninger og deres kulturhistorie til nutidig glæde og fremtidig inspiration, helt ukritisk tilslutter sig konceptet om bygningsarv som et aktiv i byfornyelse og den medfølgende kobling mellem oplevelsesøkonomi og bygningsarv. Hertil kommer, at den økonomiske filosofi bag konceptet – at en aktivering af bygningsarven *partout* vil føre til økonomisk og demografisk vækst – ikke holder ved et nærmere syn. For det første fordi mange nedgangsramte byer med en ofte sammenlignelig og i grunden uspektakulær historie aktuelt forsøger at brande sig ved hjælp af bygningsarven, og ikke kun i Danmark, men også i vore nabolande. For det andet fordi nedgangen i mange byer bl.a. er et udslag af, at økonomien bevæger sig stadig hurtigere og friere i sin søgen efter lukrative handels- og produktionsmarkeder, hvilket i hvert fald delvist må ses som et resultat af neoliberale politikker. En varig løsning, der kan give byerne den forankring også de leder efter, lader sig derfor ikke finde med neoliberale midler. Nogle få byer vil måske formå at brande sig ud af krisen på grundlag af en aktiveret kultur- og bygningsarv. Men skal det store flertal af danske provinsbyer have en mere lykkelig fremtid at se frem til, og skal mennesker genfinde lidt af den tabte forankring, de ifølge Mechlenborg hungrer efter, må de neoliberale doktriner og de tilknyttede fortællinger om lykke for de få udfordres; af meningsdannere og beslutningstagere, men også af de alternative menneskesyn, samfundsmodeller og boformer, som kan findes i bl.a. bygningsarven og som Kulturstyrelsen derfor må værne ekstra godt om.

Hans Christian Post er postdoc ved Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, afdeling for Moderne Kultur & Kulturformidling, hvor han forsker i byplanlægning, bygningsbevaring og byrumlig erindring. I sit postdoc-projekt undersøger han på basis af tre europæiske byudviklingsprojekter, hvad oplevelsesøkonomiens indtog i bygningsbevaringen kunne rumme af potentialer og konfliktpunkter. Ved siden af forskningen arbejder han som arkitekturfilm-instruktør. Han har udgivet blandt andet *Berlins Alexanderplatz: mellem opbrud og erindring: den byarkitektoniske idékonkurrence i 1993* (2014) og "Monstrosity by Monstrous Means: Cambodian Memorial Sites" (under udgivelse). Derudover har han lavet filmen *Last Exit Alexanderplatz*, som er under udgivelse på DVD.

WHERE DOES HAPPINESS RESIDE TODAY?

The article discusses potential consequences of the experience-economical turn in building preservation. This is done with the heritage and experience economy based urban renewal project for the social housing estate Avedøre Stationsby outside Copenhagen as empirical case. After a description of the mutual links in both everyday thought and storytelling between the home as basic human phenomenon and the idea of happiness, followed by a consideration of the growing need among people to consider and shape their home, a need brought about by globalization, the article gives an account of the functionalist movement in its pre and post World War II-phases and reflects on the central idea in both of equality and happiness for all. This leads to the main discussion and evaluation of the urban renewal project for Avedøre Stationsby. The article argues that the renewal project appears exemplary on a practical level, in that it seeks to protect the social profile of the estate and at the same time allows for functional and aesthetic changes that can help counter the estate's current anonymity and enhance the sense of belonging among residents. At the same time, however, it is argued that the experience-economical turn in building preservation seems to pose a threat in the discussed context. The transformation of the original narrative of inclusion, equality and happiness into an exclusive trait leads to a blurring of the central narrative and an introduction of an alternative neoliberal narrative which states the exact opposite, namely that a good and happy life is no longer for all, but rather for the few.

KEYWORDS

- EN: Architecture; home; happiness; functionalism; building preservation; experience economy; Avedøre Stationsby.
DA: Arkitektur; hjem; funktionalisme; bygningsbevaring; oplevelsesøkonomi; Avedøre Stationsby.
NO: Arkitektur; hjem; funksjonalisme; bygningsvern; opplevelsesøkonomi; Avedøre Stationsby.
SE: Arkitektur; hem; funktionalism; byggnadsskydd; upplevelseekonomi; Avedøre Stationsby.

LITTERATUR

- Andersen, Helle Nysted: *Kulturarv som et Aktiv i Byfornyelse*. København: Indenrigs- og Socialministeriet, 2009.
- Center for Boligforskning: "Et hjem er noget, man gør", Web. 31. januar 2016. <<http://boligforskning.dk/et-hjem>>
- Dahl, Jan: "Kritisk revy over arbejdernes boliger". *Arbejderhistorie* nr. 4, 2002: 18-35.
- Dansk Bygningsarv A/S: *6 gode grunde til at bruge bygningskulturarven i kommunen*. København: Kulturarvsstyrelsen & Realdania, 2010.
- Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz: *Denkmalschutz – Texte zum Denkmalschutz und zur Denkmalpflege*. Bonn: Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz beim Bundesministerium des Innern, 1996. (Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz)
- Heiberg, Edvard: "Hvordan har de det?". *Kritisk Revy* nr. 1, 1927: 31-34.
- Henningsen, Poul: "Særpræg og Samkvem". *Kritisk Revy* nr. 2, 1928: 68-69.
- Henningsen, Poul: "Til de triste". *Kritisk Revy* nr. 3, 1928: 6.
- Henningsen, Poul: "Verdensproblemet Menneskets Bolig". *Kritisk Revy* nr. 2, 1928: 20-26.
- Historiens Hus: "Kulturarv 2650". Red. Signe Dehn Sparrevohn. *Hvidovre Avis* (3. sektion) 30. Januar 2008.
- Huse, Norbert: *Unbequeme Baudenkmale – Entsorgen? Schützen? Pflegen?*. München: C. H. Beck, 1997.
- Hvidovre Kommune: *På sporet af forstadens velfærdsdrømme – Kulturarvskommune Hvidovre*. 2008.
- Kiesow, Gottfried: *Einführung in die Denkmalpflege*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995 (1989).
- Kirkeby, Inge Mette: "Modernisme – brud og tradition". *Modernismens Huse – 25 danske eksempler*. Red. Inge Mette Kirkeby. Danmark: Docomomo Danmark, 1998. 6-9.
- Larsen, Morten Lind og Larsen, Troels Riis: *I medgang og modgang – Dansk byggeri og den danske velfærdsstat*. Ballerup: Byggecentrum, 2007.
- Mechlenborg, Mette: "Hjem kære hjem". *Honey I'm home*. Dansk Design Center, 2006. Web. 31. januar 2016. <<http://boligforskning.dk/sites/default/files/DDCKatalogtekstfebo6.Mette%20M..pdf>>
- Mechlenborg, Mette: "Hjemme i globaliseringen". *Dansk Sociologi* nr. 4, 2007: 71-85.
- Pedersen, Poul Bæk: *Arkitektur og plan i den danske velfærdsby 1950-1990, container og urbant raster*. Aarhus: Arkitektskolens Forlag, 2005.
- Post, Hans Christian: *Hvorhen med historien. Den 'arkæologiske' genopbygning af Dresden Frauenkirche 1990-2005*. København: Københavns Universitet, 2004.
- Rahbæk, Anne Mette: "Forord". *Kommune – kend din kulturarv*. København: Kulturarvsstyrelsen & Realdania, 2010. 2-3.
- Vacher, Mark: "Hjem kære hjem". *Din bolig – dit valg: da lejerne blev herre i eget hus*. Boligkontoret Danmark, 2007. 8-11.
- Voltelen, Mogens: "Arkitektuddannelsen og Eleverne". *Kritisk Revy* nr. 2, 1928: 28-31.

